

Làng Giáp Nhất

Làng Giáp Nhất còn gọi là thôn Lý của xã Nhân Mục Môn cũ, nay thuộc phường Nhân Chính, ở ngay đầu cầu Mọc, tên chữ là cầu Nhân Mục. Đây là cầu được xây dựng từ thời Lý, bắc qua sông Tô Lịch, nằm trên con đường Lai Kinh, hay đường Thiên lý từ phía Tây (tỉnh Hòa Bình) đến khu vực trường Đại học Khoa học tự nhiên rẽ vào các làng Chính Kinh, Cự Lộc, Quan Nhân để vào kinh thành Thăng Long xưa.

Cuối thế kỷ XIX, thực dân Pháp nắn đoạn đường Thiên lý từ Hà Đông thẳng qua Ngã tư Sở, theo đường Hàng Bột để vào trung tâm thành phố, nay là Quốc lộ 6. Cầu xưa xây kiểu ba vòm cuốn, vòm giữa cao, thuyền nhỏ đều đi qua được. Mặt cầu lát bằng đá xanh. Thời kháng chiến chống Pháp, ta phá cầu ngăn bước tiến của địch. Về sau được xây lại.

Gần cầu Mọc là chợ Mọc - một chợ lớn ở ven Thăng Long xưa. Kề chợ là đình, chùa nằm kề sông, Đình xây trên gò đất cao, khom khom như hình con voi, xung quanh khuôn viên đình có bốn cái ao tượng trưng cho bốn con voi, nên dân làng gọi thế đất đình là đất hình tượng. Chùa làng có tên chữ là Phúc Lâm tự, có nhiều tháp, cảnh u nhã trang nghiêm. Thời Minh Mạng (1820 - 1840), chùa này là trung tâm Phật giáo lớn của vùng ven cổ đô Thăng Long. Với vị thế cạnh sông, có cầu, chợ, đình chùa, Giáp Nhất có một khung cảnh thiên nhiên đẹp, phở vè sầm uất mà nền nã.

Trước Cách mạng Tháng Tám, Giáp Nhất là một làng nhỏ, chỉ có 397 khẩu, làng không chia thành các xóm, trai đinh trong làng được chia thành hai giáp : Đông và Bắc. Các dòng họ đến lập cư tại làng sớm nhất là họ Nguyễn Đình, Nguyễn Bá, Đỗ và dòng họ Nguyễn Thái Bảo của làng Chính Kinh chuyển sang, về sau có Nguyễn Tuấn đồ Đình nguyên, Tiến sĩ khoa Quý Sửu đời Lê Kính Tông (1613), là vị đại khoa đầu tiên của vùng Mọc, sau ông làm quan đến Lại bộ Tả Thị lang, tước Hầu, đầu năm 1620, được cử đi sứ sang nhà Minh.

Với vị trí quan trọng về giao thông thủy bộ trên, làng Giáp Nhất từng in đậm những dấu vết của lịch sử đất nước, nhất là lịch sử chống ngoại xâm. Tiêu biểu nhất là đầu thế kỷ XV, nơi đây từng hai lần phơi xác giặc Minh xâm lược. Lần thứ nhất, ngày 20 - 10 - 1426, nghĩa quân Lam Sơn do Lý Triện và Đỗ Bí chỉ huy mai phục dọc hai bên đường Lai kinh và hai bên cầu Nhân Mục. Khi quân Minh do tướng Viên Lượng cầm đầu lọt vào trận địa, quân ta bất ngờ đổ ra đánh, các tướng giặc là Đào Sâm, Tiền Phụ, Triệu Trinh cùng hơn 1000 quân bị tiêu diệt tại trận, số còn lại chạy toán loạn về thành Đông Quan. Do vậy, đoạn đường gần cầu Nhân Mục thuộc làng Giáp Nhất được gọi là Đường Vỡ, ngụ ý chỉ nơi quân giặc vỡ trận. Nửa tháng sau (ngày 5 - 11 - 1426), sau khi được tăng viện binh, Vương Thông phái 10 vạn quân đánh ra vùng Mọc, Ba La. Nghĩa quân Lam Sơn mai phục ở Sớm (Thanh Oai, nay thuộc thị xã Hà Đông) và bất ngờ tấn công. Quân địch bị giết hơn 1000 tên. Các tướng Minh là Sơn Thọ, Mã Kỳ dẫn tàn quân tháo chạy về Đông Quan. Nghĩa quân Lam Sơn đuổi theo đến cầu Nhân Mục, làm xác giặc ngổn ngang đến vài mươi dặm, bắt sống 500 tên. Hiện nay, tại khu vực giáp gianh hai làng Giáp Nhất và Cự Lộc còn 7 gò đất, tương truyền là 7 gò đồng chôn xác giặc, nên gọi là gò Đồng Thây hay gò Kinh Quán.(HNM)